

Яку економіку ми будуємо?

ЮЛІЯ СВИРИДЕНКО

перший віцепрем'єр-міністр – міністр економіки

Українська правда

2022-07-08

Ключовою темою серед бізнес-спільноти продовжує бути *План відновлення та розвитку України*.

Але для того, щоб правильно спланувати шлях до бажаної мети, маємо дати чітку відповідь на запитання:

яку економіку ми будуємо?

Почну з кінця.

Наше головне **завдання** – зробити потрібний стрибок від **перехідної економіки** (4 тисячі доларів ВВП на душу населення на рік) до економіки, що **розвивається** (12 тисяч доларів ВВП на душу населення на рік).

І, що найважливіше, пройти цей шлях **приблизно за 10 років**, тобто за половину покоління.

На практиці це означає створення українського економічного дива – зростання на рівні 7% ВВП щорічно на довгому проміжку часу.

Чому це важливо?

Тому що тільки **економічне зростання** дає можливість державі виконати свою **соціальну місію** – створити **рівні можливості розвитку для всіх українців**, забезпечити сучасну освіту, якісну медицину, розвинену інфраструктуру та абсолютну безпеку для громадян.

А звідки береться економічне зростання? Звичайно ж, з економічної свободи.

Економічна свобода починається там, де закінчується держава.

Приклад Радянського Союзу доводить, що держава і бізнес стоять на протилежних кряях економічної вісі. Велика держава витісняє бізнес, робить його маленьким, і навпаки: чим менша держава, тим більшу частину економіки займає приватний сектор.

1. Досягнення оптимального розміру держави

Перший крок до економічного зростання – досягнення *оптимального розміру держави*.

Хто визначає оптимальний рівень? Відповідь знаходимо у сучасній економічній історії: у ХХ столітті найшвидше "росли" держави, які перерозподіляли через бюджет не більше 20-25% ВВП.

ВВП – валовий внутрішній продукт – це сума всіх товарів та послуг, що створює економіка за одиницю часу (календарний рік). Відповідно все, що держава збирає податками і зборами (а далі – витрачає), можна виміряти, як відсоток до ВВП. Це називається фіскальний відсоток ВВП. В Україні він складав до війни 40-45% в різні роки, у США – 25-30%, у Китаї – взагалі лише 10-11% у роки шаленого економічного зростання.

Науково доведений факт: чим нижчий фіскальний відсоток ВВП, тим вищим є економічне зростання.

Вважаю, що, попри війну, вже

з 1 січня 2023 року ми маємо скоротити фіскальний відсоток ВВП в Україні з 45% до 30%, а далі впродовж 10 років впевнено рухатися до його подальшого скорочення і досягнути 20% у 2032 році.

Всім прихильникам марксизму-ленінізму скажу:

зменшення розміру держави неминує генерує зростання. Тому, як не дивно, нижчі ставки податків у підсумку призводять до більших доходів держави.

Для досягнення **оптимального розміру** держави маємо почати з

- 1) ліберальної податкової реформи,
- 2) ухвалити ліберальний трудовий кодекс (окремі його елементи ми вже запровадили на військовий час), а також
- 3) провести велику реформу соціальних виплат на основі єдиного цифрового реєстру.

2. Економічна диверсифікація через малий та середній бізнес

Другий крок – **економічна диверсифікація** через малий та середній бізнес.

Радянський спадок для України – це промислові гіганти, кожен з яких давав роботу десяткам тисяч людей. Але під час війни ці компанії виявилися найбільш вразливими. Їх легше поцілити ракетами, авіабомбами та прицільними ударами. Маріупольський меткомбінат імені Ілліча, "Азовсталь", Авдіївський коксохімічний завод, Кременчуцький нафтопереробний завод, "Антонов" – ці назви лунають у новинах разом із повідомленнями про руйнування внаслідок війни.

Яка альтернатива? Структура економіки, де основний внесок у ВВП робить малий та середній бізнес (МСБ). Таким шляхом ідуть Польща, Чехія, Великобританія, США.

У бідних країнах внесок МСБ у ВВП складає 18-20% (30-35% всіх зайнятих в економіці). А у заможних країнах МСБ складає понад 60% ВВП та понад 70-75% всіх зайнятих.

Що ж маємо в Україні? У нас теж внесок МСБ в економіку – понад 50%. Але, по-перше, це здебільшого через "повзучу" деіндустріалізацію впродовж 30 років незалежності. По-друге, майже весь цей обсяг складають середні підприємства. На частку мікропідприємств припадає лише 6-7% ВВП, а малих – 17-19% ВВП.

Що потрібно для масового розвитку підприємництва від держави? Про це наступні шість кроків.

3. Вільне регуляторне середовище

Третій крок – **вільне регуляторне середовище**.

Щоб Україна стала справжнім місцем економічних можливостей, маємо здійснити **подальший переворот у колективній свідомості щодо ролі держави**.

Ми 70 років жили в умовах тоталітаризму, де держава мала монополію на підприємництво. Бізнес був можливий лише, якщо його дозволили чиновники. Але ж це суперечить всій історії нашого цивілізаційного розвитку.

Вільні люди на наших землях звикли працювати, заробляти собі на життя власною працею. То давайте відмовимося від практики тотальних дозволів, ліцензій, погоджень.

Ми пропонуємо *філософію Вільного степену*, коли підприємець може робити все, що не порушує свободи інших людей та не наражає суспільство на небезпеку.

Уряд розпочав масштабну дерегуляцію навіть в умовах війни. Ми перевели понад 500 дозвільних процедур у декларативний принцип

– підприємець просто повідомляє, що відповідає всім існуючим вимогам, і може починати працювати.

Насправді, маємо рухатися далі й *продовжувати лібералізацію*.

Чинний закон передбачає лише 5 видів дозвільних документів, а в реальності їх 14. Маємо скасувати більшість цих дозволів та ліцензій як таких. Повернути здоровий глузд у стосунки держави і бізнесу. На жаль, більшість цих ліцензій та дозволів не виконують свою головну роль – не роблять життя людей в Україні більш безпечним та захищеним.

Для більшості підприємств можна дати вибір – і надалі терпіти візити пожежних інспекторів та інспекторів Держпраці або замінити їх відповідними страховками й працювати зі службами контролю приватних страхових компаній. В умовах капіталізму найбільш серйозна відповідальність – грошима.

4. Верховенство права

Четвертий крок – *верховенство права*.

Безпека роботи в країні має дві складові: зовнішню і внутрішню. Зовнішню безпеку нам забезпечують ЗСУ, ми їм вклоняємося за можливість жити й працювати в Україні. І це суспільний консенсус.

Ми маємо зробити все, щоб якнайшвидше такий же консенсус був щодо української судової та правоохоронної системи. Щоб підприємці вірили у можливість чесно захистити свої права.

Що ми можемо зробити?

У довгостроковій перспективі – **продовження судової реформи та реформи правоохоронних органів.**

Від 24 червня у нас з'явився потужний орієнтир – вимоги ЄС щодо членства.

Насправді, статус кандидата у члени ЄС для України означає дуже багато:

нам не треба більше вигадувати українську модель роботи судів та правоохоронних органів – можемо без вагань взяти європейську модель і втілити її в життя. Це не всім подобається, але без цього наше європейське майбутнє неможливе.

Є ще один шлях, більш короткий – використати досвід *Казахстану*

й дозволити українським підприємцям використовувати *британське право* у відносинах між собою та з державою Україна. Для цього потрібні зміни до Конституції, але вони того варті. У противників інвестицій в Україну стане на один вагомий аргумент менше, також дамо більше впевненості бізнесам, які тут вже працюють. Британці – наші друзі і, думаю, радо нам би допомогли.

4. Експортна модель зростання

П'ятий крок – *експортна модель зростання.*

До війни ми вийшли на експорт у розмірі 35% ВВП. Можна нарощувати й далі – приблизно до 50%. Але у нашого експорту є одна велика вада – **75% складає сировина**. Шкода, але для цілої низки більш розвинених країн ми є сировинним придатком. Ми їм продаємо пшеницю по 350 доларів за тонну, а вони нам – iPhone за такою ж ціною, але за штуку.

Нам до снаги змінити тренд, розвинути промислову переробку та змінити частки рівно навпаки: експортувати 75% готових продуктів та послуг і лише 25% – сировини.

Додам ще пару цифр:

Україна та Канада за 2020 рік експортували приблизно однакову кількість тонн сільгосппродукції – по 74-75 мільйонів тонн. Проте експорт з Канади коштував 55 мільярдів доларів США, а з України – лише 22 мільярди доларів США, або в 2,5 рази менше.

Блокування морських портів неминуче штовхає нас до зменшення фізичного обсягу експорту. Проте у нас є шанс не втратити у грошах або навіть прирости – це експортувати перероблену продукцію.

Наприклад,

якщо кордон може пропустити лише одну тонну будь-якого вантажу, то тонна залізної руди дасть нам 150-200 доларів США виручки, тонна металу з цієї руди – 1,8-2 тисячі доларів США, а тонна машинобудівного обладнання з цього ж металу – 10-12 тисяч доларів США.

Для масового розвитку переробки є тільки один спосіб – **інтенсивні капітальні інвестиції**.

5. Інтенсивні капітальні інвестиції у промисловість

Шостий крок – **інтенсивні капітальні інвестиції у промисловість**.

Є кілька теорій економічного зростання.

Найсучасніша – **модерністська**. Її автор – гарвардський економіст Роберт *Солоу*. За цю роботу він отримав Нобелівську премію.

Краса моделі Солоу – в її простоті. Він довів, що економічне зростання має 3 складові: обсяг капіталу, обсяг праці та загальний фактор продуктивності (рівень технологій, інновації та якість врядування).

Для економік з низьким рівнем накопичення основних засобів капітал має вирішальне значення. Це абсолютно логічно. Щоб збільшити обсяг виробленої продукції, потрібно більше сучасного обладнання.

З 2000-х років в Україні щорічний рівень капітальних інвестицій складає 11-20% від ВВП.

У Китаї в часи його грандіозного зростання – 50% ВВП.

Для стрибка Україна має підтримувати капітальні інвестиції на рівні **35% ВВП** щонайменше впродовж 5 років поспіль. В грошах це 70-80 мільярдів доларів щороку.

Традиційно є три джерела капітальних інвестицій:

- 1) власні кошти національних підприємств,
- 2) кредити та

3) прями іноземні інвестиції.

Власні кошти і кредити в основному й забезпечували ті капітальні вкладення, що Україна мала в минулому.

Тому без прямих іноземних інвестицій виконати це завдання практично неможливо.

Більше того,

нам потрібні інвестиції вже зараз, не чекаючи завершення війни, але їх стримують військові та політичні ризики.

Ми пропонуємо два рішення.

1. Перше – збільшення кредитування українськими банками на підставі державних гарантій. Готуємо рішення надати **українські державні гарантії зруйнованим підприємствам для залучення банківських кредитів на відновлення**. Це дасть максимальний ефект. Люди, досвід, навички продажів є, відновив виробничі потужності – і можеш працювати.
2. Друге рішення – **державні гарантії країн Великої Сімки та ЄС на інвестиції в Україну**.

Наприклад,

- французькі компанії могли б отримати державні гарантії Франції від військового та політичного ризику для відкриття підприємств в Україні. Партнерами для французьких інвесторів могли би виступати українські компанії на 20-25% участі, забезпечуючи місцеву координацію. Гарантії мають покривати військовий та політичний ризик (французький уряд виплачує інвестору компенсацію у разі втрати активу). Зі свого боку, якщо французький уряд змушений виплатити гроші за гарантією, він отримує першочергове право компенсації цієї виплати конфіскованими активами РФ.

Саме таку пропозицію за державними гарантіями наша команда повезла на конференцію в Лугано.

Домовилися з ЄБРР та Міжнародною фінансовою корпорацією спільно розробити конкретний механізм і відкрити перемовини з урядами-партнерами.

Наша амбітна мета – *державні гарантії* у розмірі 0,2% ВВП **кожної країни з Великої Сімки та ЄС впродовж 5 років** – це орієнтовно 100 мільярдів доларів щорічно.

По суті, **в цьому і є основна ідея економічної частини плану Маршалла для України**, яку запропонувало Міністерство економіки.

6. Розвиток сухопутної логістики до Європи

Сьомий крок – розвиток *сухопутної логістики до Європи*.

Маємо створити потужності експортної логістики – орієнтовно **200 мільйонів тонн** автомобільним та залізничним транспортом.

До війни Україна експортувала **170 мільйонів тонн вантажів**, з них **117 мільйонів тонн** морем.

Очевидно, зараз порти заблоковані й потрібна альтернатива.

Але, враховуючи наш *стратегічний орієнтир на експортно-орієнтоване зростання*, нові логістичні потужності дадуть поштовх торгівлі з ЄС навіть після відкриття портів, коли ми переможемо у війні Росії проти нас.

Про фінансування таких проєктів вздовж українського кордону домовилися в Лугано з провідними міжнародними фінансовими інституціями.

Для кожної відкритої економіки велике значення має ціна логістики.

До війни українські підприємства платили за автоперевезення до Європи в середньому до 1 євро за кілометр. Зараз ціна зросла вдвічі через шокуючий попит.

Зменшують ціну перевезення збільшення пропускної здатності пунктів прикордонного та митного контролю, швидкість митних процедур, наявність пропозиції транспорту. Відповідно, це і є нашими пріоритетами.

Уряд домовляється з нашими європейськими сусідами про нові пункти пропуску та більшу кількість митників на їхньому боці

(з українського боку ми досягли максимально можливої швидкості, тож обмеженням є саме пропуск автотранспорту та вагонів нашими європейськими партнерами).

7. Скорочення розміру держави в економіці через масову приватизацію

Восьмий крок – подальше скорочення розміру держави в економіці через масову **приватизацію**.

Україна все ще має у власності 3 500 державних підприємств. Причому з них понад 1 800 роками не ведуть діяльність.

Ще частина більш-менш нормально працювали до війни, але зараз мають значні труднощі.

Перехід державних підприємств у приватну власність через приватизацію – це ще один поштовх до економічного зростання.

Кожен об'єкт – це потенційний майданчик для створення нового виробництва або збереження існуючого (якщо є що зберігати).

Сподіватися, що держава зможе самотійно подолати проблеми цих підприємств, доволі складно. Приватний власник має більше гнучкості й може забезпечити необхідну швидкість прийняття рішень та їх виконання, що в даних умовах є найважливішим.

Наприкінці ми маємо отримати невелику кількість потужних державних підприємств великого розміру, які

- 1) або є **монополіями** (як-то Адміністрація морських портів України, що володіє причальними стінками, "Укрзалізниця"),
- 2) бо виконують **соціальну функцію** (як-от "Укрпошта", що доставляє пенсії в усіх куточках України).

8. Розвиток соціальної сфери через державно-приватне партнерство

Дев'ятий крок – розвиток соціальної сфери через **державно-приватне партнерство (далі - ДПП)**.

Держава й надалі управляє десятками тисяч об'єктів соціальної сфери – наприклад,

- **закладами освіти та медицини.**

Враховуючи масштаби руйнування об'єктів соціальної інфраструктури внаслідок війни,

- **їхнє відновлення коштом держави може тривати довго.**

Значно швидший шлях – ДПП.

На умовах державно-приватного партнерства приватний партнер отримує державне або комунальне майно у стані "як є", проводить власним коштом ремонт і робить об'єкт сучасним, використовує його за призначенням для повернення своїх інвестицій, а далі передає об'єкт у якісному стані назад до державної власності.

Попри значне вдосконалення законодавства у сфері ДПП останніми роками кількість фактично переданих об'єктів на умовах ДПП приватним партнерам є незначною.

Одна з причин – дуже тривалий термін підготовки проєкту, відповідно до існуючого закону – до 2-х років.

З огляду на війну, яка триває на нашій території, **потрібно рухатися дуже швидко**.

Відповідні зміни до закону про ДПП вже підготовлені, й новий якісний проєкт закону України зареєстрований у Верховній Раді. Гадаю, скоро він буде ухвалений.

Наші колеги з Офісу президента, Мінрегіону та обласних адміністрацій вже створюють електронний каталог об'єктів, що потребують відновлення – він і буде слугувати своєрідним джерелом пропозицій інвесторам для участі у ДПП.

9. «Military-tech» та воєнні технології

Десятий крок – **інноваційний прорив** завдяки **«military-tech»** та **воєнним технологіям**.

Мусимо визнати, що дата завершення війни нам поки невідома. Ми всі розраховуємо на перемогу якнайшвидше, проте ворог не збавляє темпи й продовжує нас атакувати.

Отже, можливо, **безпекова ситуація в Україні впродовж певного часу буде нагадувати Ізраїль**.

Тож для самозахисту

- маємо запозичити ізраїльський досвід розвитку мілітарних технологій та воєнних стартапів.

Ізраїль має найвищий у світі рівень витрат на R&D (Research and Development) – 4,5% ВВП. І саме такі венчурні інвестиції є запорукою його сили.

Невеликий за розмірами Ізраїль став військовою силою №1 на Близькому Сході.

До факторів його успіху,

- 1) крім **інвестицій в R&D**, належить
- 2) **ставка на приватні оборонні компанії**, які працюють у тісній співпраці з державними оборонними гігантами,
- 3) **трансфер оборонних технологій** від потужних іноземних партнерів,
- 4) ставка на **товари подвійного призначення**, які також можна експортувати.

Це все ми можемо робити і в Україні.

Зрештою, очевидно, що головна задача нашого оборонно-промислового комплексу – забезпечити нас достатньо потужною зброєю.

10. Підсумки

Війна – найбільше горе, яке спіткало Україну за останні десятиліття. Але наше майбутнє залежить лише від нас самих. Героїзм Збройних сил України дає нам можливість розмірковувати про майбутнє. Яким воно буде?

Бачу

Україну зі швидкою та гнучкою підприємницькою економікою, що готується зробити головний стрибок у всій своїй новітній історії. *Стрибок від країни з перехідною економікою до країни з економікою, що розвивається*

(від 4 тисяч до 12 тисяч доларів ВВП на душу населення).

Ми називаємо цей стрибок потрійним. Чому?

- 1) **Перший стрибок** – до оптимального розміру держави (з 45% до 30% ВВП).
- 2) **Другий стрибок** – до стрімкого підприємницького розвитку на основі МСБ.
- 3) **Третій стрибок** – до капітальних інвестицій (з 15-20% до 35% ВВП впродовж не менше 5 років).

Цей потрібний стрибок може забезпечити нам зростання у розмірі не менше 7% ВВП щорічно впродовж 10 років.

Спочатку це легко зробити за рахунок низької бази поточного року.

Але далі все буде залежати від того, наскільки сильно ми відштовхнемося від нашого статусу-кво.

Однак, якщо це вдасться, тоді

весь світ визнає, що в Україні сталося нове економічне диво. А тоді вже економічне зростання буде йти вгору по спіралі. І ніхто не зможе його зупинити.

В останні тижні по всьому світу з'явився наш новий девіз: "Bravery – Сміливість". Тож давайте знайдемо в собі сміливість здійснити цей стрибок!

Біографічна довідка

Юлія Анатоліївна **Свириденко** (нар. 25 грудня 1985, Чернігів) — українська державна діячка. **Перший віцепрем'єр-міністр — Міністр економіки України з 4 листопада 2021 р.** Заступниця Керівника **Офісу Президента України з 22 грудня 2020 року.**

В. о. **голови Чернігівської ОДА (2018).** Заступниця міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства (29 вересня 2019 — 22 липня 2020). Перша заступниця Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (22 липня 2020 — 22 грудня 2020).

Життєпис

1. **2008** року закінчила з відзнакою **Київський торговельно-економічний університет**, спеціальність «менеджмент антимонопольної діяльності», магістр з менеджменту антимонопольної діяльності. В тому ж році вступила до аспірантури Київського національного торговельно-економічного університету за спеціальністю «Економіка та управління національним господарством».
2. Трудову діяльність розпочала 2008 року на посаді економістки з фінансової роботи Українсько-**андоррського** спільного підприємства АТ «АМП» (**Київ**). Згодом працювала оцінювачкою **Чернігівського** міжміського бюро технічної інвентаризації, заступницею директора ТОВ

«Еко-Втор» (Київ). У 2009 році пройшла повний курс бухгалтерського обліку у Київській школі ринкової економіки. Закінчила курси при Фонді державного майна України та є сертифікованою спеціалісткою з оцінки нерухомості та обладнання та з оцінки бізнесу, цінних паперів, нематеріальних активів та інтелектуальної власності (2009, 2011). Пройшла серію тренінгів з оцінки землі у Київському міжнародному інституті бізнесу[8].

3. 2011 року призначена головою Постійного представництва **Чернігова** у м. Усі (**КНР**), єдиного представництва українського міста в КНР (на громадських засадах). На посаді голови Постійного представництва сприяла залученню інвестицій до економіки м. Чернігова та Чернігівської області, створенню сприятливих умов іноземним інвесторам для ведення бізнесу в м. Чернігів та Чернігівській області, підтримці зв'язків між органами місцевого самоврядування м. Чернігів та Чернігівської області та регіонів Китайської Народної Республіки, а також між представниками ділових кіл м. Чернігова та Чернігівської області та регіонів Китайської Народної Республіки.
4. За результатами роботи Постійного представництва в м. Чернігів було зареєстроване підприємство «Еко-Втор» зі 100 % іноземних інвестицій та здійснено повний супровід інвестиційного проєкту будівництва заводу з виробництва **поліефірного волокна**. Після запуску виробництва працювала на посаді заступниці директора заводу з питань зовнішньоекономічної діяльності.[8]
5. З травня **2015** року — **радниця голови Чернігівської обласної державної адміністрації Куліча**.
6. Із серпня **2015** року — **начальниця Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації**.
7. Закінчила програму навчання менеджерів (2016, Німецька академія управління Нижньої Саксонії (DMAN), Німеччина). Учасниця програми «Академія доброго урядування та підвищення компетентності в Європі», організований Європейською академією Берліна, при підтримці Міністерства закордонних справ Німеччини (вересень 2016, Берлін). Закінчила програму стратегій зростання приватного сектору, організовану Шведським агентством з питань міжнародного розвитку Sida (Швеція, 2017)
8. З вересня **2017** року виконувала обов'язки 1-го **заступника голови Чернігівської обласної державної адміністрації**. Згідно з

розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 14 березня 2018 року № 28-к призначена 1-ю заступницею голови Чернігівської обласної державної адміністрації.

9. З 30 липня до 28 листопада **2018** року — в.о. **голови Чернігівської ОДА**.
10. З березня по вересень **2019** року — **директорка** ТОВ «Сідко Україна», що спеціалізується на виробництві кормів для диких птахів і займається переробкою органічної продукції.
11. З 29 вересня **2019** до 22 липня **2020** року — **заступниця** Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.
12. 24 грудня 2019 року обрана Головою правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Членкиня делегації для участі у **Тристоронній контактній групі**, представник в робочій підгрупі з соціально-економічних питань.
13. З 22 липня до 22 грудня 2020 — перша заступниця Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.
14. З 22 грудня **2020** — **заступниця** голови **Офісу президента**, замінила на цій посаді **Юлію Ковалів**.
15. 26 лютого 2021 року Указом Президента України виведена зі складу делегації України для участі у Тристоронній контактній групі.
16. З листопада **2021** року фракція панівної партії «**Слуга народу**» висунула Юлію Свириденко на посаду Першої віцепрем'єрки — Міністерки економіки України. 4 листопада 2021 року **Верховна Рада України** ухвалила рішення про призначення Свириденко на цю посаду. За це проголосували 256 депутатів.
